

ΘΕΟῦ ΣΥΡΕΦΙΟΥ
EXERCITATIO THEOLOGICA,

De

PRAEcipvis CAVSSIS
CORRUPTORVM
MORVM IN ECCL-
SIA EVANGELICA,

Quam

Conjensu Vener. Facult. Theologicae,
PRAESIDE

DOCT. ANDREA
BERGIO,

S. Theol. Prof. Primar. et Archi Praepos. Ab.

Exameni placido submittit

AVCTOR

Mag. IOANNES DEGERMANN,

Andersson.

Verbi Diuini Minist. in Pedersöre et Jacobstad.

D. 4. m. Iul. Anno MDCCXXXIX.

In Auditorio maximo

Horis ante meridiem solitis.

ABOAE, Exc. Joh. Kiaempe, Reg. Acad. Typ.

238

R

S:ae R:ae M:tis
Summae Fidei VIRO,
Regnique Sueciae SENATORI Primario, Regiae
Cancellariae PRAESIDI, Academiae Vptaliensis
CANCELLARIO, illustrissimo Excellentissimoque
Comiti ac Heroi,

D:NO **C A R O L O**
G Y L L E N B O R G ,
MAECENATI SVMMO.

S:ae R:ae M:tis
Summae Fidei VIRO,
Regnique Sueciae SENATORI, illustrissimo Excel-
lentissimoque Baroni ac Heroi,

D:NO **A X E L** von
L O E W E N ,
MAECENATI SVMMO.

*N*ec succenseatis mihi, Excellentissimi Regni Sea-
STRVM conspectum prodire audeam. Neque
misi animum mihi addidisset, et penes me dissipasset

HELSINGIN
YLIOPISTON
KIRJASTO

S:ae R:ae M:tis
Summae Fidei VIRO,
Regni Sueciae SENATORI,
Illustrissimo Excellentissimoque
Baroni ac Heroi,

D: NO S A M V E L I
Merhielm,
MAECENATI SVMMO.

S:ae R:ae M:tis
Summae Fidei VIRO,
Regnique Sueciae SENATORI, Illustrissimo Excel-
lentissimoque Domini ac Heroi,

D: NO O L A V O
NORDENSTRÅLE,
MAECENATI SVMMO.

natores, quod opella hac parum limata, in VE-
meae tenuitatis conscientia hoc mihi permitteret,
metum, gratia, qua litteris, earumque cultoribus
faue.

fauere VOBIS in more possum est, prorsus singularis.
Praestantia, ut omnino digna videatur, quae VO-
ni voce salutamini Evangelicae religionis amantis-
diuinae clementiae documentum, de quo patria si-
ruptos in ecclesia mores conquerendi occasio, nostra
ad nos transmissum videtur. Proinde VESTRO-
tucamini pupillam Domini, ecclesiam, ne animam
in hoc opusculo, pro ingenii mei modulo, caussa-
to adhibere morbo, vires exsuperat humanas; et
rit. Suscipite igitur Excellentissimi Regni Senatores
etorem illius pari fouete affectu. Deus qui consti-
os, inbeat consilia VESTRA ecclesiae Evangelicae,
esse saluberrima; seruet et sospitet VOS, tanta pi-
millima subie-

EXCELENTISSIMORVM NO,

Deuotissimus
IOANNES DE.

terea, tanta est materiae, cuius explicationem suscepit,
BIS, Celsissimi Heroes, inscribatur; quippe communi-
simi, ilisque addictissimi. Est illud haud minimum
bi plurimum gratulatur. Si ista unquam fuit cor-
profecto est aetate, qua nudum fere nomen sine re
RVM Nominum gloria haec erit praecipua, ut
aintius agendo, eandem prorsus exspiret. Explicui
huius mali praecipuas. Medicinam tam despera-
nisi coelesti ope depulsus fuerit, actum de nobis eo
gratiosissime hoc quicquid est speciminis, atque au-
tuit VOS vniuersitate regni Sueo Gothici Consiliario
et patriae nostrae dulcissimae nullo non tempore
gnora patriae, per lustra longe plurima! quod hu-
ctione precatur

MINVM VESTRORVM

auctor
GERMANN, Andersson.

UIR Admodum Reuerende atque Praeclarissime Domine,
ANDREA DEGERMANN,
Ecclesiarum, quae in Pedersöre et Jacobstad Deo
colliguntur, Pastor vigilantissime, nee non adiacen-
tis districtus Praeposite adcuratissime,
Parens indulgentissime.

Tentamen Theologicum, quod lucem nunc adspicit publi-
cam, maxime Tibi, Parens indulgentissime, sacrum
vfero. Duplicem quia a Te habeo vitam. Primam ex Tuis
peto lumbis. Alteram, quae illam longe exsuperat, Civilem,
Tibi itidem fere debeo omnem. Tu me litteras docuisti et
mores. Tu mibi alimenta praestitisti necessaria. Haec et A-
lia Tua beneficia vere paterna altissime fixa sunt in gratia-
simo pectore, quaeque dum vixero, praedicare non desistam.
Interea, Parens amantissime, munus hocce chartaceum Tibi in
picem redibostimenti offero. Inclinant quidem Tui iam anni
et grauescunt, sed quod Tuos exhibilat, canitie, commu-
ni ex applausu, vere veneranda. De cetero, Deum assidue im-
plorabo, velit Tuam, mi parens, acetatem adhuc multum tem-
poris prorogare, ut habeant Tui, cum liberi, tum auditores,
parentem et Pastorem desideratissimum, ex cuius piis institu-
zionibus, et vitae morumque exemplis, plurimum proficere pos-
sint. Vale et frue Tu

Obedientissimo filio
IO. DEGERMANN.

MONSIEVR,

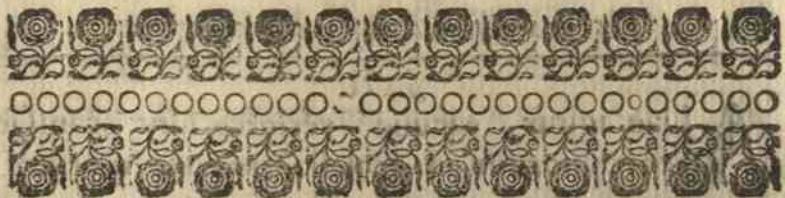
Dieu nous a si tendrement cheri & tout les Chretiens, & nous a si abondanment partagés de tant de bien, qu'il est tout a fait à nous, tout en nous, et qu'il fait toutes choses pour nous. Il ne desire de notre part que l'obéissance à ces commandemens très utiles & très excellens. Comment est il donc possible, que quelqu'un veuille quitter un état si heureux, pour descendre dans l'abîme de toutes les misères? Mais, belas, il y a pourtant sans contredit, moins de crainte de Dieu, moins de justice, moins de prudence, moins de pudeur parmi nous, que parmi plusieurs nations, qui n'ont point de lumiere, ou qui n'en ont qu'une altérée. Nous ne nous mettons point en peine de réchereber la parole de Dieu, nous la meditons à peine quelques momens durant le cour d'une année; nous la trouvons trop rude dans sa pureté, & même nous deirons, qu'on l'accommode à nos inclinations. Nous travaillons à tromper Dieu, les hommes, & à nous tromper nous mêmes. Nous ne traitons plus l'oubli de Dieu, n'y les autres pechés comme infames; mais au contraire, dans ce siècle corrompu, on estime les hommes qui les commettent, galans, & heureux. Quelques uns ont honte de confesser leurs crimes, qu'ils appellent
foi-

foiblesses, mais ils n'en ont point à les commettre. Plusieurs veulent déguiser un cœur fade, & bideux sous un extérieur pieux & hypocrite, ainsi ces très méchantes gens font par leur fausse piété, que les hommes n'osent pas se fier à la véritable. Enfin : on peut aujourd'hui dire, que toute la chair a corrompu sa voix, par les vices, & par une insensibilité commune pour les choses diuines, & éternelles. Les causes de ce dérèglement général sont la mauvaise inclination, qui ne peut être satisfaite; les pernicieuses exemples; le peu d'infamie qui suit les vices, & plusieurs semblables; que vous, Monsieur, exposés tout au long dans votre scayant ouvrage. Je n'ose pas entreprendre de vous louer comme vous mérités; car je crois bardiment, que les caresses, & les louanges que nous rendons aux méchants, & aux bons, aux vivants, & aux morts sans façon, sont la principale cause de la dangereuse maladie de notre Christianisme; & d'aileurs je scéai, que la flatterie a épuisé toutes les louanges, de sorte, qu'il ne me reste plus d'autre honneur à vous rendre, que celui du silence, & de vous assurer, que je suis de tout mon cœur,

Monsieur,

Votre très obéissant
serviteur

CHARLES FRIDRIC MENNANDER.

*Dopraecipuis causis corrupt. morum in ec-
clesia euangelica.*

§. I.

Hac fere perpetua fundi Christiani sicut calamitas, ut ore veritatem multi profiteantur, factis autem negent. Speravimus, cum die corruptelas minui, sed aucta sunt omnis generis vitia, quae ecclesiam, veluti inundatione quadam perfuderunt. Et quod omnium est tristissimum, puriorem Dei coetum tanta viatorum multitudine premi, ut, qua mores, parum, vel nihil, ab haereticis differre videatur. Falluntur vero, qui b. Lutherum, optime de nobis meritum, munditionem duntaxat doctrinae spectasse, morum et vitae nullam, vel certe exiguum, rationem habuisse, persuasi sunt; mitius iudicaturi, si illius opera maiori periegerent studio.

A

§. II.

§. II.

ALiae igitur, eaeque veriores sunt caussae corruptorum in ecclesia nostrate morum. Quarum primam, non repugnantibus senioribus, (*) collocamus in laxatione disciplinae ecclesiasticae. Quanta censuræ ecclesiasticae fuerit cum necessitas, tum utilitas, omnium evidenterissime loquuntur annales primorum a nato salvatore seculorum; tunc enim temporis ab ethniciis magistratibus nihil exspectari potuit subsidi in coercendis vitiis, sed ad continentum quemvis suo in officio, sola sufficit disciplina ecclesiastica (**); scilicet, quum intelligerent homines, illos qui se vitiis mancipassent ac sceleribus, in sancto Dei coetu non omnino esse tolerandos, insigni studio talem sui cœtus rigorem evitabant (***) Superioribus deinde seculis, cum primis exulceratissima hac nostra aetate, de pristino rigore usque adeo remissum est, ut parum absit, quin quisque, quod libet, sibi licere putet.

(*) Conferantur D. PHIL. IAC. SPENERVS,
Consil. Theol. D. IO. FECHTIVS, in tractat.
theol.

theal. de excommunicatione Ecclesiastica, eiusque indole et aequitate. nec non D. GOTTL. WERNSDORFIVS, in praefat. D. MART. CHLADENII Institut. Theolog. moral. praemissa, aliisque.

(**) Prudentissime de hac re iudicauit D. SPENERVS, inquiens: quod ad disciplinam ecclesiasticam attinet, eam magnifico, ubi ad modum veteris ecclesiae ea instituatur: sed qualis nunc pluribus obtinet locis, ut poenae politicae instar habeatur, et a magistratu irrogetur etiam inuitis, hypoeritas quam Christianos potius efficit, qualicunque potius nomine quam quo vulgo venit poenitentiae digna. Consil. Theol. lat. P. III. p. 280.

(***) Haec fuit consuetudo veterum Christianorum, ut, quum in unum conuenirent, obstringerent se sacramento, ne furta, ne larcinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent, PLINIO teste, epist. L. X. ep. 97. quiique hoc sacramentum violabat, et admonitus, ad frugem redire solebat, e sacro coeui ipso facto

4 De praecipuis causis corruptiorum

exclusus fuit. vid. D. SALOM. DEYLINGII
Institut. prud. pastor. p. III. c. IV. §. XXI. p.
406. Cauendum autem, ne quis saluberrimo
hoc instituto abutatur, atque insortes, sub cen-
suram vocet, ita namque praestantissima in se di-
sciplina, in durissimum degenerat iugum, con-
scientius impositum, sub quo trepidae gemunt con-
scientiae.

§. III.

AD secundam referimus causam, intermissione
nem clavis ligantis, quippe quae hodie
in nostris ecclesiis, vel nunquam, vel certe
rareissime expromitur. Grauissime illud deplo-
randum est, quod crescentibus delictis, poenae
non crescunt, multiplicatis licet in ecclesia
vitiis, rariora tamen centuriae inueniamus ex-
empia. Ita usuratio clavis ligantis indies facta
est, cum difficilior tum rarer, tot quippe
nodis ac conditionibus innixa, ut FLACIVS
suo iam tempore, duobus prope ab hinc seculis,
illam e manibus ministrorum verbi extortam
fuisse, doluerit. Largimur, clavem ligantem a
nonnullis ecclesiarum antistitibus parum dextre,
parum

parumque sobrie, fuisse adhibitam, non tamen ideo usus illius legitimus debuit circumscribi, vel profus omitti. Usus namque laudem, crimen abusus habet. Eodem argumento, ex abuso clavis ligantis petito, clavis quoque soluens suspendenda foret. Verum, quemadmodum haec ad luxuriam usque usurpator, ita illum iam dudum esse deperditam, iustissima indignatione commoti, queruntur probatissimi nostri Theologi. Si porro eorum iudicio stare voluerimus, non facile appareat, qui ad iura principum, quoad sacra, trahi possint, quae interiora imo intima ecclesiae respiciunt, quaeque Deus perinde, ut verbi et sacramentorum dispensationem, non magistratibus in republica, sed ministris in ecclesia, commisrit exercenda (*). Utinam aliter consideraret ecclesiae incoluntas, frenarentur libidines, tolerentur flagitia, corrigerentur peruersi mores, tum nemo eorum, qui fundi ecclesiastici calamitatibus afficiuntur, optaret, ut postliminio in ecclesiam rediret.

(*) *conf. WERNSDOREIVS, l. c. §³ FECHTIVS, l. c.*

§. IV.

§. IV.

INTER germanas verasq[ue] corruptelarum causas , tertio commemorare loco , nobis liceat , nonnullorum magistratum nimiam vel lenitatem , vel negligentiam , (*) dum in se debitam desiderari patientur curam & sollicitudinem , quam si adhiberent semper et ubique strenuam , atque saluberrimis sanctionibus conformem , non dubitandum esse videtur , quin venenata illa virtus , quae Christi ecclesiam , non sine multorum ostensione infestant , si non procul tollerentur , saltem minuerentur .

(*) Haeret aliquando in magistribus partem culpeae non minimam , queritur b. LUTHERVS , Tom. VIII. Altenb. f. 742. ubi hunc in modum scribit : Hoch wäre solche Disciplin von nothen / denn der Muthwillen / dass jederman thut / was er will / nimmt zusehens überhand &c. Da geben die Regenten Ursache zu / sehen durch die Finger / lassen solchen Muthwillen ungestraft &c. add. WERNSDORF. l. 6.

§. V.

§. V.

VAlde veremur, ne illi verbi ministri, qui non tantum suo desunt officio, verum etiam aperte impiae et flagitiosae vitae se dedunt, quartam corruptelarum constituant caussam. Illud nempe omni caret dubio, quod, si hi sedulo quae sua sunt facerent, sanctius viverent, et in aliis studiosius sanctimoniam urgerent, hominum mores meliores futuri essent. Certe non subsistere posset regnum Dei regno aduersum, multo minus vires capere maiores; nam caussae tuae et operi suo deesse nequit DOMINVS, si nos, quibus instrumentis agere vult, non ipsi conspiremus cum hoste. Hoc modo unus caussae sanctae proditor plus damni dare potest, quam decem eius assertores et vindices protecere. Scilicet, quae in nostro ordine peccantur, non vii aliorum ordinum defectus simpliciter, sed multis modis nocent. Ah quanta est vis boni exempli, sine quo omnibus nostris sermonibus parum proficimus. Quod Theologos atque ecclesiastas etiam magnos, & de ecclesia alias bene meritos, a primo Christianis

§ De praecipuis causis corruptorum

rianismi principio longe abesse conquerantur nonnulli, utinam tristi experientiae suffragio veritatem illam raro videremus confirmari. Sed rei indignitas, vel mutorum tandem ora solvit, et magis magisque crescit illorum numerus, qui abominationi in loco facro indignissime toleratae indignantur, et aegre linguam cohibent, ut non in universales questus erumpant (*). Non tamen facimus cum ARNOLDO, et illius sociis, qui omnem omnino culpam corruptorum in ecclesia morum in verbis ministros coniiciunt. Cogitemus modo tantillum, seposito omni partium studio, quomodo ecclesiastae, qui subsidiis supra explicatis destituntur, tantum quidem solis concessionibus (**) efficere queant, quantum et ipsi cupiunt, et alii ab iisdem requirunt. Cessabunt omnes injuriae atque calumniae, quae nostro ordini, nullo cuiusquam fere habito discrimine, impune non minus quam arroganter impinguntur, et in caput obtreillatorum retonabunt, dum quisque euangelii minister ecclesiae doctrinae puritatem tenacissime sectatur, ac vitae integritati

ti lanchilime litat, nihil quidquam eorum intermitendo, quae sui esse officii nouerit atque didicerit. Cum primis verbi Diuini *narratione* (***) angue et cane peius fugiat.

(*) Confer. D. SPENERVS in consil. et iudic. Theol. latin. pt III. p. 238. et alius in locis passim.

(**) Nullo modo cum Nouatoribus, concionum, quae in solenni hominum coetu habentur, utilitatem impugnamus, sed hoc argemus et optamus, ut concionum cum auditoribus nostris diligentissimum instituatur examen atque succineta repetitio; illud enim manifestissima experientia, rerum indubia magistra, compertum nobis est, unam breuiter et perspicue repetitam concionem, plus conciliare incrementi, saltem simplicioribus, quorum maximus est numerus, contra, prouectiorum exiguis, quam decem conciones, quae pro rostris duntaxat recitantur. Aurea igitur sunt haec Sacrae Riae Maiestatis verba; Kongl. Maiestatisfaller i nader / at utom de wanliga catechisni förhören / åminnelse på landet/ mäster: efter predikan med församlingens ledamötter

anställas att fått förhörs / de dagar och tider
om året / då det bekvämligen kan låta sig
giöra / till att förnimma hwad åhörarena af
predikan fattat och behållit / samt lära och
undervisa dem uti det som de icke rätteligen
forsäde. vid. Kongl. Maj:ts nådige Resolution och
förklaring uppå Prästerkapets all-
manna bestvär / gifwen Stockholm den 14.
Septembris 1731. I. §.

(***) Falsi apostoli a Paulo dicuntur 2.
Cor. 2. 17. ~~καπλεύοντες τὸν Λ'γον~~, cauponantes ver-
bum. Suecus noster interpres, vulgatum et ger-
manicum sequutus, vertit: the ther förfalska
Guds Ord. Sed ~~τὸν καπλεύοντεν~~ generatim signifi-
cat, mercaturam facere, et eo cumprimis mer-
catorae genere uti, quod est propolarum et ins-
titorum. Adeoque non sine emphasi hic trans-
fertur haec notio, vel a fraudulentis mercatorio-
bus sumta, qui merces aliunae emunt, et ven-
dendas corrumpunt; vel a callidis cauponibus pe-
tita, qui vina adulterina pro genuinis et fin-
ceris vendunt, ut quaestum, multis inquina-
tum vitiis, inde reportent. Metaphorice igitur,
ob.

obseruantibus ERASMO SCHMIDIO, in not.
ac animad. in N. Test. h. I. et CHRIST. STOC-
KIO cl. ling. S. Nou. T. jad hanc vocem, ~~nam-~~
~~lucr^{is}~~ est lucrum ex tractatione verbi quaerere, et
lucri causa doctrinam euangelii corrumpere. Pro-
inde certum exploratumque est, id requiri ~~a~~
genuino religionis christiana^e doctore, ut ver-
bum Dei tractaturus, a nugh humanis et van-
nis ac sterilibus luxuriantis ingenii speculationibus,
omni modo abstineat, genuinum sensum a Sp.
So. intentum, eruat, ac proponat, verborum
sententiarumque pondera rite expendat, quae dis-
stincta sunt, non confundat, nec coniungenda
discerpit, aut euangelium cuin lege commisceat,
sed ubique scopum Spiritus S. obseruet, lac a so-
lido cibo, respectu diuersorum subjectorum, discer-
nat, et verbum diuinum ad auditorum utili-
tatem ita accomodat applicetque, ut ignari e-
rudiantur, contradicentes courguantur, ignavi
ad pietatis studium extimulentur, infirmiores
confirmentur et excitentur, atque afficti solatio
reficiantur. vid. D. SALOM. DEYLINGII ob-
seruationes miscell. exercitat. III. §. XVI. p.
636. &c. B 2 §. VI.

§. VI.

NEQUE in vita tantum, verum etiam in doctrina, eiusque recta applicatione, verbi Diuini ministros alios atque alios, minus prudenter versari, sunt qui cum WERNSDORFIO, variis argumentis contendunt. Nam docentium nonnulli, pietatis studium, et imaginis diuinæ restorationem, non aliter commendant, quam ut euangelium cum lege, regenerationem cum renouatione, sanctificationem hominis peccatoris cum illius iustificatione, apertissime confundant; in quod Anglicanos impingere scriptores, haud ex vano D. SPENERVS (*) obseruauit. Quidam, omnes sui muneris partes se expleuisse, existimant, si modo studium bonorum operum diligenter suis inculcauerint auditoribus, de cetero nescii, saltem dubii, num illi apti sint nec ne ad eadem praestanda. Licet vitae sanctitatis summa sit dignitas ac utilitas, frustra tamen illam expectaueris ab hominibus, qui per verbum Dei nondum sunt conuersi et renati. Ecquis veri nominis charitatem exseret, qui fide destituitur

tur per charitatem operatura? Non pauci, tum demum omnium felicissime aliorum mores se posse corriger, arbitrantur, dum eos a quibusvis externis (**) auocatos, reuocant ad se ipsos, et, ad suae ipsius animae fundum deductos, docent attenders ad lumen iasitum, et Christum in se. Quam in rem ad Mysticorum hortos diuertunt, et ex iis flosculos, qui singularem spirent deuotionem et sanctimoniam, decerpunt, decerptos auditoribus suis instillant. Quae quidem methodus eo minus poterit probari, quo magis constat, animos hominum eiusemodi tumido turgidoque dicendi genere deludi, et auocari a simplicitate scriptriae ad ampullas Platonicas, et a Christo ad semet ipsos (***) . Multi denique in ea versantur opinione, ac si necessarium sit in omni concione, ut, qui a nostra doctrina Euangelica dissentiant, nominari, eorumque errores confutari debeant. Verum enim uero, quod ad elenchum, cum nominalem, tum realem dictum, attinet, parcissime, et summa cum prudentia, semper cum mansuetudine coniun-

cta, illum adhibendum esse iudicamus, ne, vel in Christianam charitatem impingamus, vel auditoribus nostris occasionem subministremus ad speculandas res, quae illis, aut nullius sunt v-sus, aut, quibus male intellectis, facile decipi poterunt; ut de aliis incommodis, quae inde saepe oriri solent, nihil nunc dicamus.

(*) in cit. consil. Theol. Lat. pt. I. p. 144.
Quis verbis digna sunt, quae hic legantur:
Hoc in illo (Baxtero) aequa ac aliis Anglicis
scriptoribus desidero, quod legis et euangelii
argumenta non satis discernantur. Vnde vix aliis
satis utiles sunt, quam qui euangelii thesauros
penitus intropexere, et peccatore immo repolu-
re, ut ex illis libris dein quae porro facere
necessa est, dicant, et subinde nouam ad bo-
na iequia concipient.

(**) Tantum abest, ut studium auocandi
audidores nostros a rebus externis, mundanis at-
que in sensu incurvantibus eosque titillantibus,
improbemus, ut potius idem laudemus; sed
hanc cautelam omnino adhibendam esse, mones-
mus, ne quaenam externa, sine discrimine, ceter-
ris

rus disuadeamus, quemadmodum faciunt Separatistae, aliqui, quibus, audire et legere verbum Dei, sacris conuentibus interesse, sancto episo lo refici, et reliquas actiones, quae praeter interna, quibus consistunt, aliquid externi continent, sordent atque displicant.

(****) vid. D. WERNSDURFIVS l. c., ubi haec prolixius explicantur.

§. VII.

Adeo quoque depravatus est status oeconomicus (*), ut corruptis in ecclesia nostra moribus plurimum conferat causae, licet nos nunc denum, post quatuor alias, illius mentionem faciamus. Bone Deus! quantum in hoc statu peccatur, a parentibus, a praeceptoribus, ab heris, aliisque, quibus vicariae horum partes sunt concreditae. Primae concoctionis vitium in statu oeconomico esse, nem o negauerit, nisi qui animum suum notissimorum rerum hospitem esse, aperte prodiderit. Tanta est in parentibus liberorum suorum negligentia, ut oppido pauci sint, qui Diuino nutui morem gerant, illosque educent in disciplina

plina et doctrina Domini, Eph. 6. 4. Conqueruntur discipuli, a praceptoribus sibi parum subsidii praestitum esse in pietatis exercitu; adeo neque volentibus haetenus sufficit occasio in hoc proficiendi studio. Major nunc est eruditae, quam bonae, probae et pie mentis cura. Feruet in iuuentute nostra peregrinæ vanitatis disciplina. Tam religiosi sunt adolescentes instituti intenendo more decoro, ut malint honestatem violare, et conculcare pietatem, quam latum vnguenti ab exoticæ, iam ascititiae, levitatis legibus, discedere (**). Patribus familiarum quodvis aliud potius, imo vel minimum quaestuum genos, magis curae est cordique, quam ut famulos et ancillas ad Deum rite cognoscendum, ac pie colendum, commoneant.

(*) conf. SPENERVS in piis desideriis, ubi per inauditionem ostendere conatus est, quam sint omnis tres status, politicus, ecclesiasticus et oeconomicus, valde corrupti.

(**) vid. GOTHOFRED. VOCKERODT, in consultationibus de litterarum studiis, recte, et re-

religiose instituendis, consult. I. de coniungenda doctrinae et morum cultura.

§. VIII.

Inter vitiorum causas, sexto numeramus, naturae cum gratia, confusionem. Atque haec fit, dum illos motus internos, nec non illa opera externa, gratiae tribuimus, cum quibus tamen ita comparatum est, ut naturilibus viribus et facultatibus originem debeant et incrementa. Quanquam manifestissimum sit dissimilis inter naturam et gratiam (*), non tantum quoad diuersissimam vtriusque indolem, verum etiam quoad intellectum et habitus intellectuales, quoad conscientiam, quoad voluntatem virtutesque morales, quoad facultatem imaginatiuam, quoad appetitum sensituum et affectus, quoad mores, et reliqua; tanta tamen multorum est oscitantia, et sui incuria, ut, dum vitam suam, pro eo ac par est modo, non examinant, neque se iplos accurate explorant, miserunt in modum, non sine sui periculo et damno, in augustinam gratiae et naturae differentiam impingant.

C

vid.

(*) vid. D. SPENERVS, *Tract. idiom. germ.*
conscr. de natura et gratia. D. BVDDEVS, *Theol. moral.* p. I Cap I. Sect I. II. III. IV. V. VI.
 et VII. D. IO. IAC. RAMBACH, in der *Moral Theologie / oder Christliche Sitten Lehre /* daß I. 2. 3. 4. 5. 6. 7. und 8. Cap.
 ROMANVS TELLERVS, in annotat. ad IO.
 ANDR. SCHMIDII *Compendium Theol. moral.*
 P. III. cap. I. p. III. s. et alii, quibus addi potest I. TH. GANTZ / in tr. De *Philosophiae Leibnitianae et Wolfianae usu in Theologia,*
Discursu praelim. Cap. III. p. 56. l.

§. IX.

Varii denique iisque temerarii, cum circa principia, rum circa media salutis, abusus, (*), qui a multis proh dolor! in ecclesia nostra committuntur, septimam vitiorum consciunt causam. Principiis salutis non uno abutuntur modo miseri mortales. Alii misericordiam et benevolentiam Dei eo vsque extendunt, ut illius iustitiam non possint non tollere. Alii vber. rimorum fructuum redēctionis Christi participes esse volunt, licet vera d. stuantur fide. Alii

gra-

gratiae Spiritus Sancti in se nunquam non efficaci, pertinaci sua malitia resistunt, et nihilominus sibi blandiuntur, ac si in statu gratiae sint constituti, quum tamen ignem irae Diuinae suis accenderunt sceleribus. Quod ad salutis media, verbum Dei, et sacramenta, attinet, illa non eo, quo Deus sanctiuit, modo et ordine, a plerisque in salutis adhibentur subsidium, sed, hominum culpa detestanda, nudo opere operato, tot millium abominabile idolum facta sunt, quemadmodum D. HENR. MULLERVS (**) et D. SPENERVS (***) olim conquesti tuere. Omni igitur nito agamus, quod nobis incumbit, et eredamus, nos plurimum sane profecisse, ubi hominibus eripuerimus illa speciosa securitatis praesidia, quae in beneficiis euangelicis male intellectis, collocare solent. (****)

(*) Per hos abusus intelligimus malas et impias explicationes, nec non peruersas applicaciones sanctissimarum veritatum in verbo Dei reuelatarum, quae concernunt cum dogmata fidei, tum praecepta morum. Liceat in hanc rem autem

dire D. IO. LAVR. MOSHEIMIVM in Theologia sua morali cap. II. § IV. p. 370. s. sic disserentem: Wie übel man mit den besondern Stücken und Theilen unsers heiligsten Glaubens umgehe / wie unrichtig und verkehrt viele dieselbe auslegen / damit sie zum Schüze ihrer Anart diesen mögen / ist bereits von vieler rechtfachen Lehrern gezeigt worden. Wir wollen uns daher mit wenigen begnügen. Was wir nach der Schrift von dem Glauben und der Kraft derselben / von der Rechtsfertigung durch den Glauben / von der Erlösung und Gnugthuung unsers Heylandes / von der Bereitwilligkeit der Gnade / die ruchlosen Sünder anzunehmen / von der Nichtigkeit der Werke der Menschen / die gut und Gott gefällig scheinen / und von einigen andern Dingen lehren/ ist so heilig / so geschickt / den Menschen zu demüthigen und zu Gott zu führen / so kräftig / uns zum Kampfe wieder die Sünde zu ermuntern / als etwas seyn kan. Allein wer weiss nicht / daß bey diesen seligen Lehren das vollkommen unter uns eingetroffen/ was

was ein Apostel des HErrn schon von den ersten zeiten gelaget hat: Es sind etliche Menschen welche die Gnade unsers Gottes auf Muthwillen ziehen / Iud. v 4. Viele unsrer Christen legen diese Stücke des Glaubens so aus / als wenn sie der HErr darum offenbaren lassen / daß wir bey aller unserer Bosheit eine Enschuldigung haben möchten. Was ist der Glaube nach der Meinung vieler / die den Nahmen des HErrn anrufen? Nichts mehr / als ein blindes vertrauen / daß man mit der ganzen Last seiner Sünden und Laster den Weg zu Himmel treffen werde. Ich glaube / sagt unsere Einfalt: Darum werde ich selig. Was bedeuten diese Worte? Dieses: Ich lasse mir keinen Zweifel beyfallen / das ich zum Leben und zur Seligkeit gelangen werde / es mag mit meiner Seele stehen wie es will / weil Christus für alle Menschen gestorben ist. Die Schrift saget / daß wir allein durch den Glauben gerecht werden. Diese heilige Wahrheit deutet eine menge von Menschen so / als wenn der Geist des HErrn uns hätte lehren wollen / daß wir uns

uns an keine Sünde zu lehren hätten / wenn wir nur ein festes vertrauen in unserem Herzen unterhielten / daß IESUS unsre Schuld und Straße weggenommen. Man kan immerhin sündigen und so leben wie es die böse Lust eingiebt. Die Schuld / die dadurch auf uns gehäuft wird / ist gleich getilget / so bald wir nur unsre Gedanken in etwas samlen und die erhaltete Zuversicht auf die Gerechtigkeit Christi erneuern. Wer dieses gethan / der hat hernach Freyheit / zu der alten Weise zu sündigen zurücke zu lehren/ bis die Rechnung wieder angewachsen ist. etc. Similem in modum illae coelestes veritates perueruntur, quae morum continent praecepta , sive ad vitae emendationem , et carnis mortificationem pertinent, quod in §. V. p. 380. praeter alia , hoc exemplo comprobat: IESUS fordert von uns/ daß wir uns und die unfrüchten verleugnen sollen. = = Was macht mancher aus dieser seligen Lehre ? Einen Vorwand seiner Nachlässigkeit / Faulheit und Unordnung daß Wort zu reden. Wenn ich arbeitete / sagt er/ wenn ich mich um Nahrung und Unterhalt bekümm-

kümmerte/ wenn ich einen Vorraht zu samben
 gedachte/ denen Meinen desto beser in der Welt
 fort zu helfen/ so wäre noch die Liebe zu mir
 selber oder zu den Geschöpfen mein Zuchtmei-
 ster. Ich soll diese Liebe ablegen. Ich will
 gehorchen. Der HErr mag meinen Sachen
 räthen. Meine Pflicht ist/ stille zu seyn und
 kaum daran zu gedencen/ daß ich einen Leib
 zu versorgen und Angehörige zu unterhalten ha-
 be. Was sich selbst angeben wird/ will ich ergrei-
 sen: Was ich suchen soll/ mag da bleiben/ wo
 es ist. Es möchte sich sonst Sorge und Welt-
 Liebe bey mir einsleichen. etc.

(* *) In der Epistolischen Schluß-Kette / p.
 858. et in Theologischer Bedenken / über die
 Frage: obs Rehorey sey / wenn man den so
 genandten Gottesdienst der iehigen Maul Chri-
 sten eine Abgötterey nennet? Etenim visum fu-
 it nonnullis Theologis duriuscula in hoc argumento
 loquutum fuisse MULLERVM, sed quum eviden-
 tius ac distinctius mentem suam explicuisse, in il-
 lius explicatione, quae offensione erat vacua , tuto
 acquiescerunt, D. BALTHAS. CELLARIUS , D.

ABR.

ABRAH. BATTIVS, D. HERM. SCHÜLER.
SMYTH / D. AVGUST. VARENIVS, D. MEN-
NO HANNEKENIVS, et D. BERNHARD.
GOGBURN / quemadmodum ex eorum litteris
responsoriis colligitur.

(****) in Consil. Theol. latin. P. I. p. 124.

(****) in Consil. Theol. P. III. p. 279.

§. X.

ATque haefuere potiores et praecipuae caussae
corruptorum morum in ecclesia euangelica.
In alias ac plures nunc inquire, temporis ratio
nobis non permittit. Emendationem vitiorum,
quibus Dei coetus vexatur, merito suspiramus
et desideramus; successum in manibus Dei si-
tum, expectemus patientes. Utinam ecclesia
tot pariat Christicolas, quot illa souer Christo-
logos! O si aliquis sequatur ex cinere phoenix!
Deus, quidquid in ecclesia corruptum est, o-
mnino destroi patiatur. Et nisi per vulnera IESU
Christi, Sionis rupturas resarcierit, de morbis
illius conclamatum erit. Agamus strenue, quod
nostrarum est partium, ut animas nostras, tan-
quam ex igne titionem, saluare queamus,

